

Från elituniversitet

| av Stig Strömholm.

Sveriges högskoleväsende har under de senaste decennierna förvandlats helt. Massan har intagit elitens boningar. Men kring begreppet universitet finns en aura som präglats av gångna tider. Det kan leda till allvarliga felgrepp.

LÅT MIG BÖRJA MED ATT framställa två påståenden. Det första är följande: för mindre än 50 år sedan genomgick mer än 90 procent av varje svensk årskull en 6- till 8-årig folkskola och gick sedan ut i produktionen av varor och tjänster, medan idag nära 90 procent av en årskull genomgår 11- till 12-årig skola och inemot 40 procent av kohorten därefter påbörjar en ytterligare 2- till 4-årig utbildning. Det andra påståendet lyder så: av lärarkåren i det svenska högskoleväsendet idag har en mindre andel disputerat för doktorsgraden än i det svenska gymnasiesystemet för 50 år sedan.

Jag tror att alla informerade iakttagare kan enas om att båda dessa påståenden utgör sanna och bevisbara uttalanden om en någorlunda gripbar historisk och aktuell verklighet. Och jag tror också att man kan uppnå så gott som total enighet om två värderande omdömen, som kan knytas till de båda påståendena. Det kan för det första inte gärna råda tvivel om att utvecklingen inneburit en mycket omfattande höjning av den allmänna utbildningsnivån i landet. Sverige har blivit ett land, där bokstavigt talat alla fått undervisas i 9 år och fått åtminstone elementa av ett främmande språk, och ett land där minst fyra femtedelar fått åtnjuta ytterligare utbildning på något område. Och ifråga om det senare påståendet, om de disputerade lärarna, lär ingen ärlig svensk våga förneka att det talar om en ganska betydande intellektuell och kunskapsmässig standardsänkning.

Två sanna påståenden och två värdeomdömen, som förefaller svåra att förlika med varandra. Hur går nu detta ihop?

Låt mig komplettera min inledning med en utsaga som har helt annan karaktär. Det sägs mycket ofta, att det karakteristiska för högskoleutbildning är att den förmedlas i nära anslutning till vetenskaplig forskning av lärare, som själva antingen aktivt bedriver eller i varje

fall kontinuerligt följer forskning inom sitt område. Detta är ett allmänt påstående av obestämd räckvidd och tillämplighet. Det kan användas som programförklaring, och i så fall kan det knappast kritiserats annat än möjligen som uttryck för en orealistisk ambition.

Men om det användes som beskrivning av det svenska högskoleväsendet idag, är det något helt annat. Då är det ett osant påstående och som sådant farligt, särskilt om det kastas fram i ett upphettat politiskt klimat till lyssnare eller läsare som själva inte har ganska ingående kunskap om de faktiska förhållandena. Och upphettat klimat råder inte sällan när högskolan dryftas offentligt.

”Och upphettat klimat råder inte sällan när högskolan dryftas offentligt.”

OMSTRIDD SANNING

Jag vill nu inte hävda att högskoleväsendet skulle i speciellt hög grad vara föremål för omfattande osakliga och osanna påståenden, men det kan svärigen undgå någon uppmärksam tidningsläsare att det knappast finns något område av offentlig verksamhet, där inte endast värderande omdömen utan också verklighetsbeskrivningar står så skarpt mot varandra i den offentliga debatten som just i fråga om universitet och högskolor.

Detta förhållande kan möjligen synas förvånande, när det gäller ett område vars företrädare anses, och även förklarar sig själva, vara särskilt intresserade av att söka sanningen, men man glömmer då dels att den ena sidan i debatten oftast företrädes av en yrkeskår, som har ett annat förhållningssätt till sanningen, nämligen politiker, dels att de yrkesmässigt sanningssökande vetenskapsmännen här uppträder som engagerade parter i ett mål, där de har egna intressen. Men viktigare är kanske ändå att det finns så många och så starka socialpsykologiska mekanismer i det moderna samhället, som tycks göra lidelsefria samtal om högskoleväsendet så svåra.

Det är enligt min erfarenhet och mening djupt beklagligt, men det tycks närmast omöjligt att komma ifrån. Det har att göra med namnens trolldomsliknande

till masshögskola

suggestion. Innan jag försöker peka på dessa mekanismer och några av deras verkningar skall jag emellertid ge ett mycket begränsat antal grundläggande statistiska uppgifter, som är oundgängliga om man vill föra ett informerat samtal om högskolan. De avser året 2000.

År 2000 var det svenska högskoleväsendets totala kostnadsomslutning 36,5 miljarder kronor. Det motsvarar 1,8 procent av bruttonationalprodukten. Läger man till kostnaden för studiestöd och centrala myndigheter på området kommer man till 2,1 procent. De totala kostnaderna för gundutbildning var 15,7 miljarder, varav 80 procent kom från statliga anslag. Forskning och forskarutbildning tog 19,5 miljarder. Av dessa utgör idag mindre än hälften, 46 procent, direkta fakultetsanslag. Dessa anslag har stått så gott som stilla under 1990-talet – det är ett ofta återkommande tema i debatten på det här området.

Så kallade externa anslag svarar alltså för 54 procent, som emellertid är mycket ojämnt fördelade: omkring 65 procent i tekniksektorn mot 33 procent inom humaniora. De externa anslagsgivarna är i stor utsträckning offentliga forskningsfinansiärer. Totalt 74 procent av högskolornas forskningsmedel kommer från offentliga medel. Betraktar man EU-medel och anslag från de stora forskningsstiftelserna som offentliga, stiger siffran till 81 procent.

Det är vid bedömningen av de här siffrorna viktigt att minnas att industrin idag svarar för väsentligt mer forskning, i ekonomiska termer, än högskolan. Av den stolta siffra om 75,8 miljarder som Sverige redovisar och som gör landet till nummer ett inom OECD med en FOU-andel av 3,85 procent av BNP är hela 75 procent industriforskning. Högskolans andel har sjunkit från 30 till 22 procent under en tioårsperiod. Hade inte landets BNP också sjunkit under samma period skulle procentandelen ha sett mindre lysande ut.

SVINDLANDE ÖKNING

I ekonomiska termer är högskolans omslutning knappast imponerande om man mäter med storföretagsmått. Men det handlar också om människor. Inom systemet fullgöres cirka 49 000 årsverken, av vilka strax under 23 000 hänför sig till lärare av olika kategorier. Drygt

9 000 av dessa har avlagt doktorsexamen. Andelen disputerade lärare är vid de äldre universiteten med något undantag mellan 65 och 70 procent, vid de tre nya universiteten och vid högskolorna likaledes med ett par undantag mellan 18 och 36 procent. Antalet professorer är idag omkring 3 000. Av dem är drygt en tredjedel, omkring 1 100 personer, lektorer som befordrats till professorer under de två senaste åren. Högskoleväsendet är idag den största statliga arbetsgivaren. Antalet studenter i systemet är drygt 300 000 om man inkluderar dem som genomgår forskarutbildning.

Det handlar inte endast om pengar och om människor. Det handlar också i hög grad om tid, och det är inte något effektsökande paradoxmakeri om jag säger att det ibland är frestande att hävda att tiden, eller kanske rättare sagt förändringstakten, är den allra viktigaste aktören, samtidigt som det är den mest svårgripbara. Det är

därför jag kommer att uppehålla mig alldeles särskilt vid denna förändringstakt och dess verkningar. Först några konkreta illustrationer. Ett par uppgifter i det kronologiska närperspektivet: under 1990-talet ökade antalet nybörjare vid universitet och högskolor med nära 50 procent, och det totala stu-

dentantalet ökade på grund av förlängningar av många utbildningar med 80 procent. Läsåret 1999–2000 tog högskolan emot 70 000 nya studenter. Sedan några uppgifter i det bredare kronologiska perspektiv som på ett område sådant som detta, där det handlar om människors livsavgörande val och positioneringar, utöver ett långvarigt kvardröjande inflytande på idéer och attityder. År 1931 – det råkar vara mitt födelseår – hade kungariket Sverige, med omkring 6 miljoner invånare, 51 högre allmänna läroverk, och i dessa studerade 23 000 gymnasister. År 2001 hade landet knappt 9 miljoner, och i Högskoleverkets årsrapport figurerar 50 universitet och högskolor, som står under verkets tillsyn, med sammanlagt 300 000 studenter.

För drygt femtio år sedan, år 1949, då jag avlade min studentexamen vid Uppsala högre allmänna läroverk, hade gymnasier och gymnasister ökat i antal, men det var fortfarande endast omkring 3 procent av en årskull som efter avlagd mogenhetsexamen, som det då ännu hette, fortsatte till universitets- och högskolestudier. Läs-

”När vi talar om universitet idag talar vi om något helt annat än ännu för trettio år sedan.”

FOTO: André Mastennikov/Pressens bild

året 1999–2000 sökte sig 39,5 procent av årskullen 1974 till högskolan. Att det blev så många nybörjare som 70 000 beror på det mycket stora antalet efterslänrare från tidigare år.

Låt mig resumera: på 70 år har 23 000 gymnasister förvandlats till 300 000 studenter; på 50 år har 3 procent av en årskull förvandlats till 39,5 procent; på 10 år har studentpopulationen ökat från omkring 210 000 till 300 000.

NAMNENS MAGI

Enligt min bestämda mening är den kvantitativa explosionen det i särklass viktigaste förändringsmomentet i högskoleväsendets utveckling. Det är enligt min likaså bestämda övertygelse uppenbart att mellan dagens högskolesystem och det som fanns fram till låt oss säga mitten av 1960-talet, föreligger inte endast en gradskillnad utan en artskillnad. När vi talar om universitet idag talar vi om något helt annat än ännu för 30 år sedan. Men namnet finns kvar. Och namnet visar sig utöva en oerhörd suggestion.

När en kraftfull och duglig utbildningsminister för ett tiotal år sedan uttalade, att nu var det dags att som orden föll, ”avgymnasifiera högskolan” och ”göra högskolan till högskola igen”, kunde jag inte låta bli att säga honom att om han under sin ämbets tid lyckades göra alla högskolor lika intellektuellt högtstående som det gymnasium där jag haft förmånen att tillbringa 4 lyckliga år, då skulle han ha uträttat ett osannolikt storverk.

Erfarenheten tycks visa – och nu lämnar jag siffrorna för att komma in på de mjuka resone-mangens, tolkningarnas, område – att kring namnet och begreppet ”universitet”, och för den delen ”högskola” har bildats så täta, svärgenom-trängliga, känsloladdade och framför allt seglivade föreställningar att det tycks vara nästintill omöjligt att befria sig från dem. Det är de socialpsykologiska mekanismer som jag inledningsvis hänvisade till. Det är de som gör tiden och förändringstakten till så viktiga aktörer i spelet.

Högskolan har fått ett mer än tiodubblat intag av studenter på 50 år och en 80-procentig ökning på 10 år, men synen på högskolan fixeras i människors föreställningsvärld tidigt vid en bild som kanske inte ens då är aktuell och sann, och den tenderar att förbli oförändrad under individernas livstid, om de inte får konkreta anledningar att revidera den. Den som nämner namnet ”högskola” och än mer ”universitet” tycks så gott som utan undantag tänka på, eller i varje fall som tyst och självklart accepterat ideal förutsätta, den forskande och lärande idealinstitution för en nationell elit som ofta brukar, för

FOTO: Ingmar D Kristiansen/Pressens bild

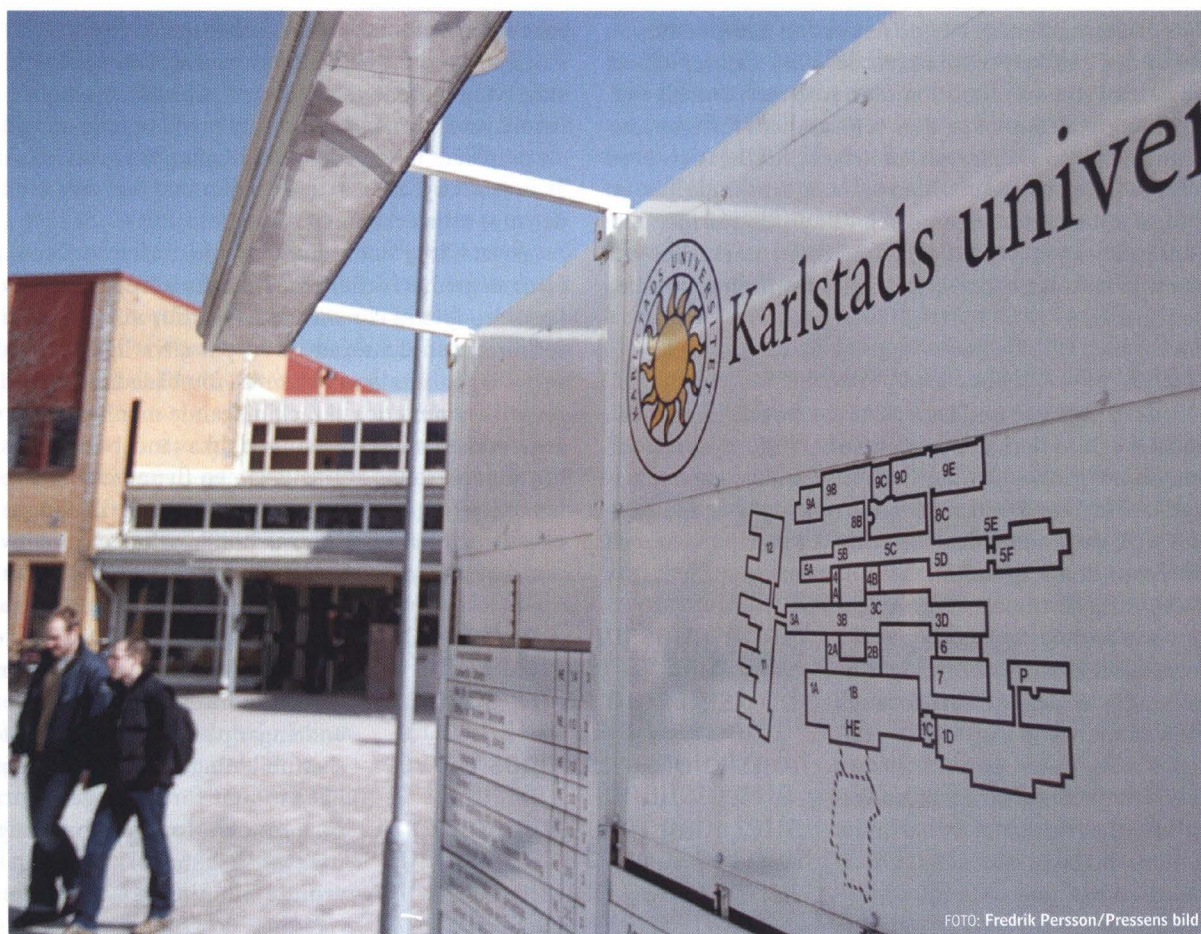

FOTO: Fredrik Persson/Pressens bild

övrigt med grov förenkling, kallas ”det humboldtska universitetet”.

För de människor här i landet som överhuvudtaget bryr sig om dessa ting, å egna vägnar eller å barns och barnbarns, omges sålunda alltjämt ett namn som till exempel det jag känner bäst – Uppsala universitet – med mäktiga och till och med politiskt handlingsbestämmande idéer. Det handlar på sina håll om starkt positiva föreställningar om ungdom, glädje, skönhet, mänsklig bildning, framgångsrik karriär, livslånga vänskaper, värvkvällar med sång och musik, outsäglig lärdom lika utsägligt djupsinne, skarpsinnig forskning, inspirerande kontakter med betydande intellektuella personligheter – ja, allt vad de framgångsrika, som fått ta del av härligheten, vill stoppa in i sin egen ungdom. De identifierar lärosätet med denna ungdom, det vill säga med sig själva, och ve den som sätter lägre betyg på det och därmed på dem, än de i minnets ljus vill acceptera. Det är nationsfesternas trogna återvändare och jubileumsfirare.

”Universitetsväsendet ... förefaller att höra till de allra segaste och stryktåligaste organisationerna i det västerländska samhället.”

På andra håll är universitetet ett ställe, där uppblåst skenlärdom gjorde sig bred, där akademisk snorkighet och exkluderingsvirtuositet gjorde klassresenärens liv till en lång pina – ett ställe som man helst glömmer när man går vidare, tills man kanske som politiker eller tjänsteman får en möjlighet att ge igen. I ett tredje hem läser man med andakt Sten Selanders ”En bondestudent” och minns med ödmjuk tacksamhet vad man fick.

I ett fjärde hatar man så att det knastrar i väggarna den plats där man inte lyckades, som man tvangs lämna för att försörja sig på det man egentligen inte ville. Och i ett femte hus ser man universitetet alltjämt utifrån, oroligt, som en skrämmande och främmande plats, men också förhoppningsfullt, som platsen där dottern eller sonen skall ta det avgörande steget över till de framgångsrika och gynnade, eller helt enkelt de så kallade ”bildade”. En sjätte krets av bedömare är sannolikt i vissa hänseenden den mest sakliga, även om de deltagande individerna för det mesta

kan placeras in i något av de fem redan nämnda husen: det är den ganska yrvakna krets där man framför allt ser högskolan som ekonomisk motor, som förväntar sig tydliga konkreta resultat av dess verksamhet i form av lönsamma uppfinningar, talrika arbetstillfällen och även lokal kulturell stimulans. Men visa mig ett sjunde hus, ett ställe där man är intresserad och välinformerad men inte känslomässigt engagerad. Jag ifrågasätter starkt dess existens. Högskolan tycks sätta känslor i svallning även hos de trögaste.

BRISTANDE SAMORDNING

Högskolans plats i nutidssvenskarnas föreställnings- och känslvärld – den är f.ö. med betydande nyanser och variationer ganska likartad i hela västvärlden, mest påtagligt kanske i det kontinentala Europa – gör denna högskola till en tummelplats för politiska ingripanden, och eftersom den åtminstone här i landet egentligen inte tycks vara föremål för genuint intresse på högsta central politisk nivå, vilket är ett svårbegripligt förhållande, är den ett kärt föremål för vad man nog vågar kalla politisk klåfingrighet på ett sätt som tidvis har både allvarligt stört dess verksamhet och stört förhållandet mellan högskolevärlden och de politiska makthavarna.

Under de senaste årtiondena har det flera gånger inträffat att det rått ett utpräglat spännt, att inte säga misstroget och rentav fientligt förhållande mellan den högre utbildningens och forskningens målsmän i regeringen och den värld som dessa hade att inte endast bestämma över utan också att företräda gentemot andra samhällssektorer. Detta har varit så mycket mer bekymmersamt som det förefaller att som jag nyss antydde de verkliga politiska ledarna alltsedan Tage Erlander inte riktigt tar denna sektor på allvar.

En mycket besvärande konsekvens av högskolans politiska isolering är att de förändringar som man ständigt förbereder eller genomför under mycket lång tid så gott som aldrig varit reellt samordnade och om jag får uttrycka det så, samtänkta, med motsvarande förändringar inom skolans värld, som ju däremot tycks beröra den centrala politiken väsentligt mer. Denna brist på samordning är en egendomlighet i ett samhälle, som vill sända 50 procent av en årskull ungdomar till högskolan. Att dessa ungdomars kunskapsmässiga och intellektuella bagage är av väsentlig betydelse för verksamheten på nästa stadium kunde förefalla uppenbart. Under vissa perioder – jag tänker särskilt på 1970-talet – har man

som företrädare för universitetsväsendet rentav tyckt sig stöta på en viss ovilja mot samarbete från skolvärldens sida. Man har där velat markera sin självständighet och betona att skolan har en bredare medborgerlig uppgift än att preparera mjukvara för högskolan, vilket otvivelaktigt är i sak riktigt men å andra sidan inte bör vara ett hinder mot samverkan.

Även här är det otvivelaktigt historien som spökar i form av medvetet eller omedvetet kvardröjande attityder. De äldre ibland oss minns säkert hur vid de muntliga förhören i studentexamen ett par allvarliga herrar dök upp – jag minns dem i jackett – förebådade av våra lärares vördsamma och skräckinjagande maningar: det var censorerna, universitetens gudalika sändebud, professorer, som alltsedan studentexamen flyttades från lärosätena till gymnasier omkring 1870 hade till uppgift att vaka över att abiturienterna höll högskolemässig nivå.

Brist på samordning har emellertid också präglat de

”Inget massuniversitet – och bortsett från några specialhögskolor är Europas universitet idag massuniversitet – förmår idag hålla en verklig elitkvalitet över hela det väldiga fältet.”

förändringar som genomförts inom högskoleväsendet: man har omstöpt grundutbildningen utan att tänka igenom konsekvenserna av sådana ändringar på forskningens och forskarutbildningens område, och man har vidtagit förändringar i forskningen och forskarutbildningen utan att beakta verkningarna för grundutbildningen.

FRAMGÅNGSRIK SVENSK MODELL

Den politiska klåfingrigheten på högskoleområdet är så mycket allvarligare som man i Sverige sedan

mycket länge och med betydande konsekvens har drivit principen att den vetenskapliga forskning som det offentliga organiserar och finansierar skall bedrivas inom högskolans ram. Det finns i rättvisans namn anledning att framhålla att den svenska socialdemokratin i det längsta vägrat att lyssna till de politiker som velat sprida fasta forskningsresurser över landet med i allt väsentligt regional- och lokalpolitiska och inte reellt forskningspolitiska motiv. Denna hållning har veknat något men kan inte anses ännu ha lett till påtagliga förändringar: år 2000 gick 92 procent av de statliga forskningsresurserna till de äldre universiteten och fackhögskolorna, 8 procent till de tre nya universiteten och till högskolorna.

Principen att det är högskoleväsendet som är samhällets forskningsutförande organ är inte självklar. I Tyskland bedrivs ungefär hälften av den kvalificerade offentligt finansierade forskningen vid det femtiotal institut som hör till Max-Planck-Gesellschaft, och i Frankrike har den nationella forskningsrådsorganisationen, CNRS, direkt och stramt centraliserad ledning över de främsta

forskningsinstitut, medan universitetsforskningen med vissa undantag spelar en mindre framträdande roll.

Den svenska modellen måste anses ha varit framgångsrik. Den är lämplig för ett land med begränsade resurser och ett fåtal goda universitet och fackhögskolor, och den har varit till stor nytta både för universiteten, som inte reducerats till rena undervisningsanstalter, och för forskningen, som kontinuerligt försetts med friskt blod. Samtidigt följer emellertid av den svenska strukturen att forskningen är sårbar i flera hänseenden. Åtgärder som är resultat av politisk klåfingrighet och tillfälliga politiska vindkantringar får mycket snabbt genomslag.

Om man på styrande håll vill visa politisk handlingskraft genom att peka på forskningsriktningar som anses opportuna eller viktiga, till exempel genom att bevilja speciella medel till vissa lärosäten eller organisera så kallade forskarskolor på särskilda områden, innebär det regelmässigt att resurser snabbt undandras sådana andra forskningsförehavanden som inte åtnjuter politisk popularitet men som kanske av vetenskapsmännen själva prioriteras högt. Ett allt starkare drag av kortsiktigt nyttotänkande i forskningspolitiken får anses ha kommit till uttryck under de senaste åren. Ett idag klart iakttagbart resultat är framför allt den mycket kännbara försvagningen av de reguljära fakultetsanslag som är själva nerven i högskolans forskning och helt nödvändiga för att forskarna själva skall kunna välja de problem som de finner viktiga och göra verkligt substantiella insatser på dessa områden.

Det finns en uppenbar risk för att både kompetens och kreativitet går förlorade – för att nu inte tala om negativa biverkningar i fråga om intellektuell moral – om alltför mycken forskning med hjälp av ekonomiska incitament dirigeras mot för tillfället politiskt intressanta områden. Jag vill här hänvisa till en väldokumenterad artikel av Uppsala universitets nuvarande rektor, professor Bo Sundqvist, i Dagens forskning nr 3 (febr. 2002), s. 39.

FARLIG GLORIA

Om namnet "universitet" omgärdas av starka emotionella spänningar, som kan leda till irrationellt politiskt handlande, gäller detsamma i kanske ännu högre grad ordet "forskning". Det är inte utan att man ibland frågar sig om inte vetenskapsmännen har lyckats alltför väl med att skapa nimbus kring detta begrepp. "Forskning" är idag beteckningen för en mycket omfattande och mycket mångskiftande verksamhet.

Den väldiga kunskapstillväxten och den därmed sammanhängande specialiseringen har inte endast lett till talrika lysande framsteg utan också till en stark fragmentisering och trivialisering av många forskares arbete. Bearbetningen av de väldiga och växande datamängderna nödvändiggör många vardagsinsatser, som kräver kunskaper, omsorg och noggrannhet men kanske inte så mycket mer. Trots denna trivialisering omges forskningen i detta nobelprisutdelande land, med energisk hjälp av medierna, av en gloria som ibland kan utgöra en farlig lockelse.

På de grundutbildningsområden där det kanske ändå är viktigast att studenter i första hand bibringas god professionell kompetens, är det inte självklart värdefullt att man till varje pris söker hitta uppgifter som kan kallas forskning. Forskningsbegreppets glans har medfört att högt kompetenta och idogt arbetande människor, lärare och studenter vid högst respektable och nyttiga inrättningar, bibringas uppfattningen att den enda vägen till full uppskattning av deras arbete, den ofrånkomliga inträdes-

biljetten till de akademiska salongerna, är att det goda och närande bröd som de bakar garneras av en försvarlig klick av den förädlade vispgräddan som kallas "forskning".

Om sedan gängse jämlikhets- och jämställdhetsidéer tillstöter, kan det gå så långt att en utbildning som inte blir eller kan bli avslutad med en verksamhet bärande namnet "forskning", över-

huvudtaget inte betraktas som människovärdig, eftersom först "forskningen" tillåter det totala självförverkligandet, den fulla personlighetsutvecklingen hos undervisande och lärande. Att det är bättre att till exempel kunna lägga ett bandage som blir kvar eller genomföra en komplicerad kemisk analys än att skriva en kanske inte så epokgörande artikel i ämnet är en tes som ingen i sådana sammanhang riktigt vågar förfäktas.

MASSUNIVERSITET OCH ELITUNIVERSITET

Mellan den risk för politiskt grundade skador i form av plotttrighet, styrning av forskning mot kortsiktigt nyttiga och opportuna områden och otillräckliga anslag för självvald vetenskaplig verksamhet å ena sidan och å andra sidan den i högskolans egen ambition och ideologi inbyggda risken för att professionell kompetens och yrkesutbildning försummas till förmån för en inte alltid högkvalitativ forskning måste den 350.000-hövdade skaran finna sin väg framåt.

Låt mig stenografiskt kort konstatera att detta dilemma, låt vara med betydande nationella nyanser och variationer, gäller hela det europeiska högskolesystemet och att Sverige nog på det hela taget inte är värst ute. Erfä-

"Universitetet är en plats, som har ett självständigt ansvar för samhällets ofta impopulära och inopportuna kritiska självreflektion."

renheter från internationella konferenser, akademiarbete och stipendieprogram förefaller mig peka på att de flesta kontinentaleuropeiska universitet i genomsnitt i varje fall inte arbetar på bättre villkor. En handfull elituniversitet i Storbritannien och USA – universitet som njuter gott av att de har hela världen till rekryteringsbas – är generellt sett överlägsna de bästa svenska, men i övrigt tävlar vi enligt min mening på tämligen lika villkor med våra europeiska grannar. Inget massuniversitet – och bortsett från några specialhögskolor är Europas universitet idag massuniversitet – förmår idag hålla en verklig elitkvalitet över hela det väldiga fältet.

Det gäller för universitet i de största svenska lärosätenas storleksklass att ha minst ett halvt dussin, helst fler, områden och institutioner, där man även vid hårdast tänkbara internationella bedömning är tillräckligt framstående för att vara en intressant samarbetspartner för de bästa på annat håll. Den nivån vågar jag påstå att de etablerade svenska universiteten nog i huvudsak ännu håller och bör kunna hålla, om inte de risker från politiskt håll som jag nyss nämnde blir verklighet i ännu högre grad än nu. De otillräckliga fakultetsanslagen och de allt starkare tendenserna till politisk dirigering av både verksamhet och resurser är enligt min mening idag de mest påtagliga och oroväckande svagheter.

”Högskolan tycks sätta känslor i svallning även hos de trögaste.”

STRYKTÅLIGA ORGANISATIONER

Det finns på detta ställe anledning att erinra om ett förhållande som är svårt att fånga in i en allmän framställning och ännu svårare att definiera och beskriva med någon precision men som icke desto mindre tycks vara för handen och tycks vara betydelsefullt. Universitetsväsendet – och jag vågar här endast uttala mig om de etablerade universiteten – förefaller att höra till de alla segaste och stryktålrigaste organisationerna i det västerländska samhället. De tillhör de mycket få organisationsformer som överlevat de senaste femhundra årens revolutionära förändringar, de har genomgått långa och djupa förfallsperioder, de har varit föremål för mycket stor politisk aktivitet, de har haft olämpliga och undermåliga ledare under avsevärda perioder, men de tycks ha frälsat sin själ och kommit igenom.

Den period om ungefär tio år som började 1968 kan nog beskrivas som en fruktansvärd tid i det västerländska universitetsväsendets historia, och skadeverkningarna finns kvar, men systemet kom igenom utan livshotande men. De värsta ingredienserna i det svenska lagstiftningspaketet -framför allt i form av bundna yrkesinriktade studiegångar och rigid linjeindelning – kom knappast att genomföras, vilket är ytterligt ovanligt i detta lättstyrda land, och systemet orkade märkligt nog få dem till mycket stora delar upp-

God jul och Gott nytt år!

Och ett särskilt tack till alla er 55 skribenter som medverkat med artiklar under det senaste året.

Lisa Abramowicz
Thomas Allvin
Nils André
Jacob Arfwedson
Mattias Bengtsson
Ted Bolin
Anna Sophia Bonde
Elisabeth Braw
Cecilia Brinck
Knut Carlqvist
Franz T Cohn
Ann-Sofie Dahl
Per Dahl

Caroline Dahlman
Victor Davis Hanson
Ingemar Dörfer
Olof Ehrenkrona
Stephan Eisel
Peter Ejemyr
Ulf Emanuelli
Per Ericson
Lars Fimmerstad
Jan Freese
Charles Paul Freund
Mats Fält
Håkan Hagwall

Peter Hansen
Steve Hilton
Waldemar Ingdahl
Karl Isaksson
Paul Johnson
Magnus Karaveli
Pär Krause
Anna Kinberg
Bo Könberg
Erik Lakomaa
Gunnar Larsson
Jan Erik Larsson
PJ Anders Linder

Carl Johan Ljungberg
Urban Lundberg
Nicklas Lundblad
Magnus Nilsson
Peter J Olsson
Mikael Rosén
Carl Rudbeck
Nils-Eric Sandberg
Mårten Schultz
Tom Silvennoinen
Peter Stein
Stig Strömholm
Gunnar Strömmer
Jan Söderqvist
Clara Wahren
Anders Ydstedt

hävda eller glömda. Det kan förefalla cyniskt eller upp-givet, men ur detta hämtar jag visst hopp.

Tillåt mig att avslutningsvis i några korta punkter sammanfatta vad jag ser som universitetens och högskolornas viktigaste uppgifter i massuniversitetets tid. Om forskningen har jag sagt nog; den är lättbehandlad i så måtto att den är i hög grad självgående och självstyrande. Som universitetsrektor fann jag att en ledares uppgifter här var att om möjligt skapa resurser, om möjligt hjälpa till vid idéproduktionen genom att skapa eller åtminstone förmedla fruktbara kontakter över gränserna både till samhället utanför universitetet och till angränsande forskningsområden, vid behov hålla ett öga på de mest vitala rovriddarna, men i övrigt avstå från att blanda sig i vad forskarna själva visste så oändligt mycket bättre.

Om grundutbildningen vill jag framhålla fem punkter. Det gäller att

- ge huvuddelen av de 39,5 procent av en årskull som kommer till högskolan en förstklassig utbildning som lägger en säker grund för professionell verksamhet och vidareutveckling, som klagör var god forskning på området bedrivs, inte stänger vägen till sådan forskning och heller inte stänger vägen för återkommande utbildning eller forskning senare i livet;

- ge de intellektuellt bästa 3–5 procent av årsklassen tillräcklig stimulans, bland annat genom effektiv kontakt med verkligt framstående vetenskapsidkare, för att de skall se fortsatt vetenskaplig verksamhet som ett lockande alternativ till kvalificerad yrkesutbildning och även finansiellt och i övrigt främja deras fortsatta verksamhet om de väljer att stanna vid universitetet;
- utgöra den plats där de högst begåvade i varje generation på gynnsamma villkor möter varandra och formas av det;
- på ett effektivt sätt göra alla studenter medvetna om att universitetet är en plats, som har ett självständigt ansvar för samhällets ofta impopulära och inopportuna kritiska självreflektion;
- slutligen vara en trogen bevarare av den samlade kulturtraditionen och försöka hålla en civiliserad och bildningsfrämjande livsstil vid liv.

Detta är mödosamt men bör inte vara omöjligt.

Stig Strömholm är professor emeritus i juridik och var Uppsala universitets rektor 1989–1997. Artikeln bygger på ett föredrag hållet inför Skandinaviska Enskilda Bankens råd för samhälls-ekonomiska frågor.

Tror du att idéer spelar roll?

Då är det säkrast att du börjar prenumerera på Svensk Tidskrift.

Vi ger dig inblick i samhällets idédebatt, en kvalificerad samtidsanalys och politisk journalistik.

Vår idé är enkel. Vi tror att människan spelar roll!

Vår åsikt är enklare. Vi tror på ett friare och civilare Sverige!

Svensk Tidskrift Prenumeration: 250 kr.
Studentpris: 100 kr.

Tidskriften utkommer med sex nummer årligen.
Sätt in pengarna på post- eller bankgiro med namn och adress på talongen. Eller skicka ett e-post till:
prenumeration@svensktidskrift.se.
Postgiro: 7 27 44-6. Bankgiro: 575-7620.

*Det finns länder som är rika
och länder som är fattiga.
Och det finns fattiga länder som
håller på att bli rika.*

Och sedan finns Argentina.

Mario Vargas Llosa

Läs **Mauricio Rojas**
medryckande berättelse:

CARMENCITAS SORG

Argentinas kris i historiskt perspektiv

Smygläs boken online:

www.timbro.se/carmencita

Beställ via info@timbro.se, 08-587 898 00
Timbro, H, 144 sid, (516-6), pris 221 kr exkl. porto.